

TARTU ÜLIKOOL
Pärnu kolledž
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Geiu Vahtra

**UKRAINA SÕJAPÕGENIKUD
LASTEKAITSESPETSIALISTI ARGIPÄEVAS
PÄRNUMAA NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: Valter Parve, MA

Pärnu 2024

Soovitan suunata kaitsmisele

(allkirjastatud digitaalselt)

Valter Parve

Kaitsmisele lubatud

TÜ Pärnu kolledži programmijuht

(allkirjastatud digitaalselt)

Monika Kumm

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

(allkirjastatud digitaalselt)

Geiu Vahtra

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Teoreetiline ülevaade sõjapõgenikest ja lastekaitsetööst	6
1.1. Koduriigist lahkumise põhjused ja sisseränne Eestisse.....	6
1.2. Sõjapõgenikud Euroopas ning teiste riikide lastekaitsealased kogemused	8
1.3. Lastekaitsetöö olemus ja regulatsioonid	10
2. Lastekaitsetöötajate kokkupuuted Ukraina sõjapõgenikega.....	12
2.1. Põgenike hetkeolukord Pärnumaal ja uurimisprotsessi kirjeldus.....	12
2.2. Uuringu tulemuste analüüs.....	14
2.2.1. Lastekaitse spetsialistide kokkupuuted sõjapõgenikega	14
2.2.2. Sõjapõgenike kohanemine ning koolitused ja tugi lastekaitse spetsialistidele	16
2.3. Arutelu, järeldused ja ettepanekud	18
Kokkuvõte	21
Viidatud allikad.....	23
Lisad.....	26
Lisa 1. Intervjuu kava.....	27
Summary	28

SISSEJUHATUS

ÜRO pagulasameti andmetel on Euroopasse pagenud 5,9 miljonit Ukraina elanikku (United Nations High Commissioner for Refugees, 2024). Põgenema on nad pidanud Venemaa ja Ukraina vahelise sõjalise konflikti tõttu, mis algas 24. veebruaril 2022. aastal. Kõige rohkem on põgenikke vastu võtnud Poola ja Tšehhi (United Nations High Commissioner for Refugees, 2024). Politsei- ja Piirivalveameti andmetel on 5.05.2024 seisuga Eestilt ajutist kaitset taotlenud kokku üle 52 tuhande inimese (Politsei- ja Piirivalveamet, 2024).

Kui riiki saabuvad lastega sõjapõgenikud, siis on oluline mõista, et neil võivad olla täiesti teised sotsiaalsed normid ja laste kasvatamise meetodid. Ka abi küsimine ei pruugi olla sõjapõgenike jaoks lihtne, seetõttu võib tekkida olukord, kus paljud abivajavad lastega sõjapõgenikud ei olegi sattunud lastekaitsetöötajate vaatevälja. 2015. aastal Ameerikas avaldatud uurimistööst (Critelli, 2015, lk 887) selgub, et sõjapõgenike pered satuvad lastekaitsetöötajate vaatevälja üldjuhul samadel põhjustel kui kohalikud pered. Nendeks põhjusteks on näiteks ebaõiged lapse distsiplineerimise praktikad või kodune vägivald.

Ühest küljest võivad lastega sõjapõgenike probleemide põhjused olla samad, mis kohalikel peredel, kuid probleemide lahendamisse lisanduvad uued nüansid. Kanadas tehtud uuring (Dufour *et al.*, 2016, lk 359) toob välja põhilised probleemid, millega vähemusrahvusest peredega tegelevad juhtumikorraldajad kokku puutuvad: usaldamatus, probleemi eitamine, kultuurilised erinevused, keelebarjäär, laste kasvatamise meetodite erinevus kohalikest normidest.

Sellest tulenevalt on käesoleva lõputöö probleemiks sihtriiki saabunud sõjapõgenike kultuuriliste ja sotsiaalsete normide takistav mõju lastekaitsetöö tõhususele. Käesoleva töö eesmärk on välja selgitada lastekaitse spetsialistide ja Ukraina sõjapõgenike koostööd takistavad tegurid ning teha ettepanekud Pärnumaa kohalikele omavalitsustele, et edendada sõjapõgenike integreerumist ühiskonda.

Lähtuvalt eesmärgist otsitakse töös vastust alljärgnevale uurimisküsimusele:

- Milliseid kitsaskohti näevad lastekaitespetsialistid suheldes Ukraina sõjapõgenikega?

Uurimisküsimusele vastuse leidmiseks kasutab üliõpilane kvalitatiivset uurimismeetodit. Andmekogumismeetodiks on poolstruktureeritud intervjuu.

Lõputöö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis annab töö autor teaduslikest allikatest lähtudes ülevaate migratsioonist ning teiste riikide kogemustest Ukraina sõjapõgenikega seoses. Lisaks selgitab lahti lastekaitsetöö olemuse. Töö teine peatükk kirjeldab Ukraina sõjapõgenike hetkeolukorda Pärnumaal. Samuti tehakse ülevaade uuringus kasutatud meetodist ja valimist. Töö lõppeb ülevaatega uurimistulemustest ning tehakse järeldused lastekaitsetööd takistavate tegurite osas.

1. TEOREETILINE ÜLEVAADE SÕJAPÕGENIKEST JA LASTEKAITSETÖÖST

1.1. Koduriigist lahkumise põhjused ja sisseränne Eestisse

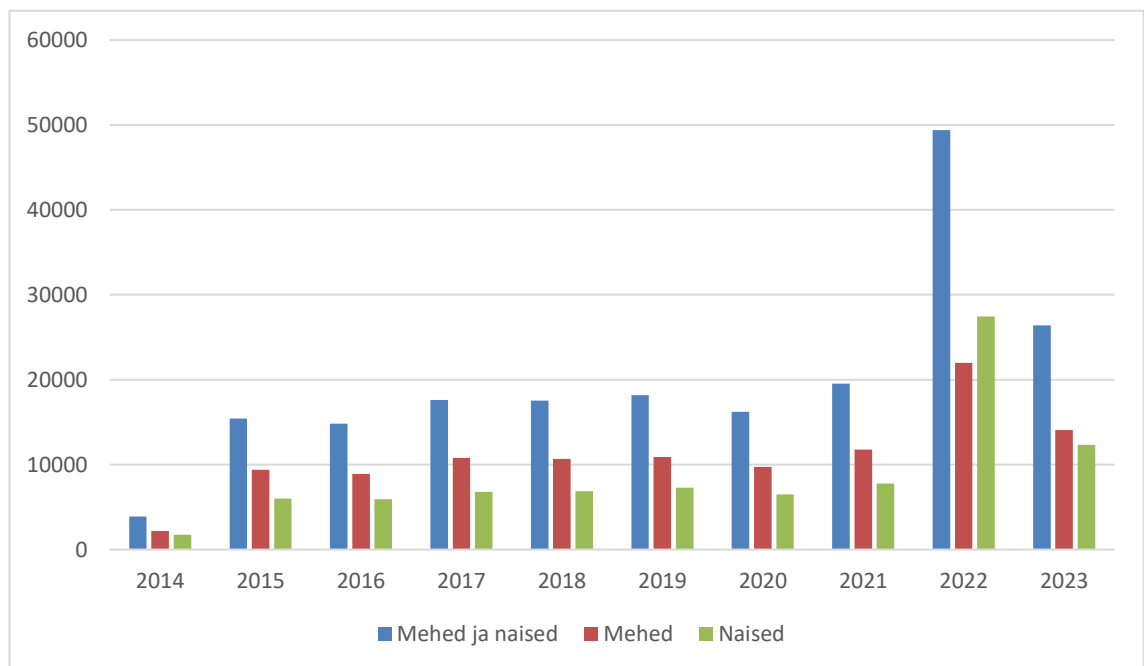
Sõnal ränne või migratsioon puudub rahvusvaheliselt kokkulepitud kindel definitsioon. Ränne kui reisimine võib olla erinev kestvuse (lühiajaline või pikaajaline) ja ka eesmärgi (töö või õppimine) poolest. Inimesed reisivad mitmetel erinevatel põhjustel. Samuti seltskond, kellega koos reisitakse võib olla kas pere, sõbrad või töökaaslased.

Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon defineerib migratsiooni, kui inimese liikumist oma tavapärasest elupaigast teise (osa)riiki (International Organization for Migration, *n.d.*). Inimesed migreeruvad erinevatel põhjustel. Kuigi valdav enamik inimesi migreerub rahvusvaheliselt töö või perega seotud põhjustel, lahkuvad siiski paljud inimesed oma kodust ja riigist ka muudel kaalukatel põhjustel, näiteks sõjaliste konfliktide, tagakiusamise või katastroofide tõttu. McAuliffe ja Ruhs (2017, lk 27) toovad oma raportis välja, et rahvusvahelise rände mõistmine on ülimalt oluline, kuna tänu sellele on riikidel võimalik korraldada oma rändepoliitikat. Üldiselt moodustavad ümberasustatud inimesed, nagu pagulased, väikese protsendi kõigist rändajatest, kuid nad nõuavad sageli kollektiivset tähelepanu ja meetmeid, kuna nad on väga haavatavas olukorras. Need on inimesed, kes sageli vajavad kõige rohkem abi (McAuliffe & Ruhs, 2017, lk 27).

Olukorras, kus lapsevanemad otsustavad migreeruda teise riiki tasuvama töö otsingul ning jätavad oma lapsed maha koduriiki, mõjutab tugevalt nende laste arvamust migreerumisest. Tymczuk (2013, lk 496) analüüsis 143 Ukraina lapse poolt kirja pandud teksti ning selgus, et lapsed kirjeldavad migreerumist kui millegi maha jätmist ning mitte kuulumist. Olles end teises riigis sisse seadnud, siis võtavad migreerunud lapsevanemad oma lapsed teise riiki kaasa. See võib aga omakorda põhjustada pingeid lastele suhtes

lapsevanemaga nagu selgub Sime ja Foxi (2015, lk 383) korraldatud fookusgrupi uuringust.

Eestisse rändavad inimesed tihtipeale turismi eesmärgil. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (2022, lk 2) on võtnud eesmärgiks, et 2025. aastal ööbivad Eestis nii sise- kui välituristid kokku seitse miljonit ööd aastas. 2020. aastal oli selleks näitajaks 3,7 miljonit ööd aastas. Suurenenud turistide arv tähendaks Eesti majandusele suuremat kasumit. Joonisel 1 on välja toodud Statistikaameti (2023a) andmed Eestisse sisse rännanud inimeste kohta. Selgub, et 2022. aastal toimus sisserännanute arvu märgatav kasv, kuid seda mitte turistide arvelt, vaid Venemaa-Ukraina sõjalise konflikti tagajärjel. Kui varasemalt on Eestisse migreerunud rohkem mehi kui naisi, siis peale mainitud sõjalise konflikti algust on olukord vastupidine. Sama tendentsi on märgata ka Saksamaale jõudnud Ukraina sõjapõgenike hulgas. 68% kõigist Saksamaale jõudnud Ukraina sõjapõgenikest on naised (Brücker *et al.*, 2023, lk 401).

Joonis 1. Sisseränne Eestisse perioodil 2014–2023. Allikas: Statistikaamet, 2024a.

Põhjuseid, miks inimesed teisi riiki rändavad võib olla mitmeid. Migratsioon võib toimuda nii vabatahtlikult turismi eesmärgil kui ka vajadusest elada turvalisemas elukeskkonnas. Olukordades, kus teise riiki migreerub lastega pere on väga oluline toetada kogu pere tervikuna. Nagu näitab eelpool toodud joonis 1, siis on selge, et

Venemaa – Ukraina sõjaline konflikt on avaldanud tugevat mõju Eestisse sisserännanute arvu tõusule.

1.2. Sõjapõgenikud Euroopas ning teiste riikide lastekaitsealased kogemused

Sõja eest põgenevatel inimestel ei ole kindlat sihtpunkti. Üldjuhul proovitakse jõuda riiki, kus on teisi pereliikmeid või tuttavaid ees. Teinekord tehakse valik selle alusel, millisesse riiki on kõige tõenäolisem turvaliselt kohale jõuda. Ukraina sõjapõgenike vastuvõtmiseks olid valmis kõik Euroopa riigid.

Diskursiivsed ehk loogilisel arutlusel põhinevad uuringud on näidanud, et viisid, kuidas pagulastest kõneldakse, mõjutavad oluliselt seisukohti selle kohta, kuidas neid tuleks kohelda. Pagulasi peetakse toetust väärivaks, sest sõna „pagulane“ (ingl *refugee*) viitab turvalisust vajavale inimesele, kellel on oma haavatavuse tõttu teatav sotsiaalne positsioon (Goodman *et al.*, 2017, lk 106). Nad on inimesed, keda on eetiline kohustus toetada.

Ukraina põgenikud hakkasid pärast Venemaa sissetungi Ukrainasse 24. veebruaril 2022 pagema oma lähiriikidesse Euroopas. Sambaraju ja Shrikanti (2023, lk 1729) uurimuse puhul analüüsiti erinevaid meediaväljaandeid ja nende käsitlusi Ukraina sõjapõgenike kohta. Väljavõtetest selgus, et Ukraina sõjapõgenike haavatavus on sõnastatud sellisel viisil, mis kujutab põgenikena naisi ja lapsi. Nende probleeme käsitleti kui erilist hoolt ja tähelepanu nõudvaid. Lisaks tuli nende analüüsist välja, et Ukraina põgenikud ei plaani Ukrainast eemal olla pikaajaliselt (Sambaraju & Shrikant, 2023, lk 1730).

Ukraina sõjapõgenikud, kes on niigi traumeeritud koduriigis toimuvast sõjast, põrkuvad sihtkoha riigis tihti kokku erinevate probleemidega. Andrews ja teised (2023, lk 2) intervjuerisid Poolas ja Saksamaal elavaid Ukraina sõjapõgenikke ning kohalikke elanikke. Kuigi otsest võrdlust on raske teha, tundub, et sakslased on olnud Ukraina sisserändajate suhtes mõnevõrra vähem vastuvõtlikumad kui poolakad. 2022. aasta juunis tehtud uuringust (Andrews *et al.*, 2023, lk 6) selgus, et veerand vastanutest olid kogunud diskrimineerimist kohaliku venekeelse diasporaa poolt, kuid ainult 5% teatas vaenulikkusest teiste rühmade poolt.

Sõja kestmisel võib toetus Ukraina pagulastele kogu Euroopas väheneda, seda osaliselt Venemaa propagandapiüüdluste tõttu. Ukraina pagulaste vastuvõtmiseks valmisolek on Hollandis langenud 2022. aasta märtsist juunini 7% (De Vries & Hoffmann, 2022, lk 19). Euroopa avaliku arvamuse kvartaliuuringust (de Vries & Hoffmann, 2022, lk 12) selgus, et 81% eurooplastest on valmis Ukraina pagulasi oma riigis vastu võtma. See osakaal on riigiti varieeruv, olles kõrgeim Hispaanias (90%) ja väikseim Prantsusmaal (olles ka seal siiski kõrge 76%).

Tembo ja teiste (2021, lk 496) korraldatud uuringus osalenud immigrantidest vanemad märkisid, et nad tunnevad end riigi ja ühiskonna kontrolli all olevatena. Uuringu tulemustest lähtuvad neli peamist murekohta immigrantide jaoks: kontrolli all olemise tunne, vastandlike nõuannete saamine, jälgimise tunne ja vanematena jõuetu tunne (Tembo *et al.*, 2021, lk 496). Lastekaitsetöötaja ja lapsevanema koostöösuhe on mõjutatud põgeniku läbi elatud kogemustest (Tembo, 2022, lk 259). Lastekaitse spetsialisti vaatevälja satuvad sõjapõgenikud enamasti majanduslike raskuste, puudulike vanemlike oskuste, koduvägivalda või kehvade elutingimuste tõttu (Critelli, 2015, lk 878).

Enamik noori pagulasi on veetnud märkimisväärselt palju aega end ebaturvaliselt tundes. Paljud põgenesid kodudest jättes maha suurema osa oma varast, kogedes suurt ebakindlust ja hirmu eelseisva ees. Mõni võib olla kogunud äärmuslikku vägivalda, olnud tunnistajaks või kuulnud vägivalda ning nende kokkupuudetest võimukandjatega võib olla tekkinud usaldamatus (Glazer, 2023, lk 16). Peale usaldamatuse võib põgenikel erinevate teenuste saamisel tekkida takistusi bürokraatia ja rangete reeglite tõttu (Kraav *et al.*, 2023, lk 25).

Tõsiasi on, et lähedase kaotus võib olla üks asjaolu, mida Ukraina põgenikud kogevad. Sellise sündmuse tõttu võib olla põgeniku jaoks keeruline näha sotsiaaltöötajat usaldusväärseks. Põgenikud tunnevad, et lastekaitsetöötaja on eelarvamusega, et nad kohtlevad oma lapsi halvasti (Tembo, 2022, lk 260). See muudab põgeniku abistamise keeruliseks, kuna Ukraina põgenik ei soovi avaldada oma isiklikku teavet ja haavatavusi. Seetõttu on sotsiaaltöötajatel keeruline tema vajadusi tuvastada. (Rahman, 2023, lk 72)

Ümberasustatud isikute ja kohalike kogukondade integratsiooni tõhusus on seotud pagulaste jaoks ebaselge tulevikuga, kuna nad ei ole kindlad, kus on edaspidi nende kodu. Selline

olukord mõjub negatiivselt inimesi, kes ei pea elukohta oma koduks ja ei sulandu täielikult uude keskkonda, eeldades, et olukord on ajutine. Teine pagulaste sissevoolu aspekt on seotud protsessidega vastuvõtvates kogukondades— kultuurilise dialoogi loomise tähtsus, kultuuridevaheline suhtlemine, psühholoogiliste ja suhtlusbarjääride ületamine külaliste ja võõrustajate vahel. (Synowiec, 2022, lk 379) Üldiselt võib välja tuua, et Ukraina sõjapõgenikud on Euroopa riikides vastu võetud positiivsemalt kui näiteks põgenikud Süüriast või Afganistanist (Näre *et al.*, 2022, lk 255).

Ükskõik millisest riigist saabuvad sõjapõgenikud on tõenäoliselt kogenud hirmutavaid ja keerulisi situatsioone ning neil võib olla raske end avada. On tähtis, et kogukond ja ühiskond tervikuna oleks avatud ja valmis suhtlema sõjapõgeniku jaoks sobivas tempos. Oluline on mõista, et erinevate meediaväljaannete kajastus põgenikest mõjutab tugevalt üldsuse arvamust sõjapõgenike aitamisest. Kui üldjoontes on erinevad riigid Ukraina sõjapõgenikke vastu võtnud positiivselt, siis näiteks venekeelse kogukonna hulgas leidub neid, kes on saabuvate ukrainlaste vastu vaenulikud.

1.3. Lastekaitsetöö olemus ja regulatsioonid

Lastekaitsetöö konkreetset definitsiooni on keeruline välja tuua. See hõlmab endas niivõrd palju erinevaid tahke, näiteks koostöö lapsevanemate ja erinevate spetsialistidega ning kogu tööprotsessi dokumenteerimine. Põhimõte, mida kõik lastekaitse spetsialistid jälgivad, on lähtumine lapse parimast huvist. Töötamine abivajava lapse ja tema perega eeldab spetsialistilt mitmeid erinevaid oskusi, mille alusel on võimalik langetada lapse jaoks kõige parem otsus (Falch-Eriksen & Toros, 2022, lk 6). Lapse heaolu hindamise lihtsustamiseks on Sotsiaalkindlustusamet (2023) koostöös kohalike omavalitsustega kokku pannud käsiraamatu lastekaitsetöötajatele. Antud käsiraamat kajastab lastekaitse spetsialisti jaoks vajalikke samme ja toiminguid alates abivajava lapse teate saamisest kuni juhtumi lõpetamiseni (Sotsiaalkindlustusamet, 2023, lk 4). Lastekaitsetöös on olulisel kohal ka lapse ära kuulamine ning tema julgustamine oma arvamust avaldama (Ehasoo *et al.*, 2021, lk 13).

Lapse õiguste ja heaolu kaitsmisel mängivad olulist rolli kaks dokumenti. Rahvusvahelisel tasandil on kõige olulisem Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) lapse õiguste konventsioon (1996), millega Eesti liitus 1991. aastal. Riigisiselt

reguleeritakse lastekaitsetööd, seal hulgas ka järelvalvet, lastekaitseaduse (2014) alusel. Lastekaitseaduse (2014) § 10 kohaselt hõlmab lastekaitse lapse õiguste ja laste heaolu tagamist erinevate tegevuste, teenuste, toetuste ja muu abi kaudu. Sama seaduse § 4 sõnastab lapse heaolu kui olukorra, kus lapse füüsilised, tervislikud, psühholoogilised, emotsionaalsed, sotsiaalsed, kognitiivsed, hariduslikud ja majanduslikud vajadused on rahuldatud.

Tundub, et lastekaitsetöö on justkui piisavalt reguleeritud, kuid 2023. aastal vastu võetud heaolu arengukavas aastateks 2023–2030 on välja toodud tegevussuunana: „Lastekaitsekorralduse uuendamine abivajavatele lastele tõhusa ja eesmärgipärase abi tagamiseks“ (Sotsiaalministeerium, 2023a, lk 9). Sellest võib järeldada, et lastekaitsetöö on teoorias reguleeritud, kuid praktikas on veel puudujääke, mis vajavad kõrvaldamist. Ühe näitena võib heaolu arengukava lisast välja tuua selle, et lastega seonduv infovahetus erinevate valdkondade vahel on puudulik ning osaliste rollid ja vastutus on ebaselged (Sotsiaalministeerium, 2023b, lk 8).

Lastekaitsetöötaja võib oma töös seoses põgenikega seista silmitsi erinevate väljakutsetega, milleks on näiteks keelebarjäär, põgenike teadmatus õiguslikest normidest, riikidevaheline koostöö ning laste ja perede taasühendamine (Finno-Velasquez & Dettlaff, 2018, lk 734). Lovato ja teiste (2023, lk 7) lastekaitsetöötajate seas läbi viidud intervjuudest selgus, et nende hinnangul on põgenike perede jaoks abi saamisel suureks takistuseks ka infopuudus ja häbi abi küsida. Lastekaitsetöötajad puutuvad oma töös kokku ka liigse töökoormuse ja stressiga (Beer *et al.*, 2021, lk 323) ning töandja toetus on olulisel kohal, et põgenikega tegeledes õnnestuda (Posselt *et al.*, 2020, lk 1661).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et lastekaitsetöös tuleb ette võrgustikutööd, dokumentidega tegelemist ning kõik tööalane klientidega seonduv on seadusega ette kirjutatud. Kõige selle juures peab lastekaitsetöötaja olema sõbralik, abivalmis, kannatlik ja hea kuulaja ning hoidma iseennast, et mitte langeda tööstressi.

2. LASTEKAITSETÖÖTAJATE KOKKUPUUTED UKRAINA SÕJAPÕGENIKEGA

2.1. Põgenike hetkeolukord Pärnumaal ja uurimisprotsessi kirjeldus

Statistikaameti andmetel on 2024. a 1. jaanuari seisuga Pärnumaal 3525 Ukraina rahvusest isikut (vt tabel 1). Samuti võib välja tuua, et Eesti Hariduse Infosüsteemi (Haridus- ja Teadusministeerium, 2024) alusel on Pärnumaal Ukraina õpilasi 500. Selle põhjal võib oletada, et nii mõnedki Ukraina sõjapõgenikud on otsustanud jääda Pärnumaale paikseks ning integreerida oma lapsed Eesti haridussüsteemi.

Tabel 1. Rahvastiku koosseis Pärnumaal perioodil 2020–2024

	Eestlased	Venelased	Ukrainlased
2020	76 926	5 999	1 031
2021	76 714	5 847	1 144
2022	76 538	5 751	1 171
2023	76 319	5 526	2 764
2024	76 380	5 331	3 525

Allikas: Statistikaamet, 2024b

Hetkeolukord seoses Ukraina sõjapõgenikega on stabiliseerunud. Suuremahulist põgenike saabumist Pärnumaale enam ei ole. Need, kes on soovinud Eestisse paikseks jääda, on kohalikku kogukonda integreerunud. Suurem enamus sõjapõgenikke on kas liikunud edasi mõnda teise riiki või naasnud kodumaale.

Töö empiirilises osas kasutab üliõpilane kvalitatiivset uurimismeetodit. Flick (2009, lk 39) toob välja, et kvalitatiivse uuringu eesmärk on analüüsida konkreetseid juhtumeid nende ajalises ja piirkondlikus eripäras. See ilmestab väga hästi antud lõputöö teemat. Ka Creswell (2013, lk 66) on kirjeldanud, et kvalitatiivne meetod sobib uurimaks teoreetilise teadmise ja tegeliku olukorra vahelist seost.

Antud lõputöö puhul on tegu mitte-tõenäosusliku ettekavatsetud valimiga, sest nii saab uuritava teema kohta kõige asjakohasemaid vastuseid. Ettekavatsetud valimi puhul valib uurija valimi liikmed ise määratletud kriteeriumide alusel. Esialgne valimi suurus oli 10 kuid pärast otsekontakti loomist uuritavatega selgus, et kokkupuuteid Ukraina sõjapõgenikega on siiski üksikutel ning enamus sõjapõgenikke on koondunud Pärnu linna. Uuritavad isikud olid Pärnumaa lastekaitespetsialistid, keda 11.03.2024 seisuga oli 20 (andmed võetud omavalitsuste kodulehtedelt). Valimi suuruse hindamisel võeti arvesse, et kõik hetkel töötavad lastekaitespetsialistid ei pruugi olla kokku puutunud Ukraina sõjapõgenikega. Samuti oli üheks kriteeriumiks tööstaaž. Ukraina-Venemaa konflikt sai alguse aastal 2022, seega uuritavate tööstaaž pidi olema vähemalt 1 aasta.

Andmekogumismeetodina kasutas autor intervjuud, sest see võimaldab küsida intervjuueeritavalt küsimusi kindla teema kohta ning annab võimaluse vestluse käigus teemat laiendada. Intervjuu ülesehituselt oli tegemist pool-struktureeritud intervjuuga, sest uuritavatele esitatavad küsimused ei olnud alati sama sõnastusega ning eesmärk oli välja selgitada, kuidas uuritav antud küsimusele oma sõnadega vastab (Sheppard, 2020, lk 263). Intervjuu läbi viimiseks kasutas töö autor silmast-silma või veebi teel kohtumisi. Intervjuu kava (vt lisa 1) koostati lähtuvalt lõputöö eesmärgist ja teooria peatükis käsitletud teaduslikest allikatest.

Uuritavateni jõudis üliõpilane otsekontaktiga. Esialgse kontakti lõi üliõpilane e-kirja teel, mille käigus tutvustas oma lõputöö teemat. Esmasele kirjale vastasid kaks lastekaitespetsialisti. Nendest üks andis nõusoleku intervjuuks ja teine teatas, et temal ei ole olnud lastekaitsealaseid kokkupuuteid Ukraina sõjapõgenikega. Kahe nädala möödumisel alustas töö autor lastekaitespetsialistidele helistamist. Telefonivestluse käigus leppis üliõpilane kokku veel viis intervjuu aega. Seega sai üliõpilane kokku kuus intervjuueeritavat, kellest kolmega toimus intervjuu silmast-silma ja kolm intervjuud toimusid veebi teel. Intervjuude toimumise ajad ja intervjuude pikkus on toodud tabelis 2. Respondendid olid Tori, Lääneranna ja Häädemeeste vallast ning Pärnu linnast. Põhja-Pärnumaa, Kihnu ning Saarde valla lastekaitespetsialistidel puudusid erialased kokkupuuted sõjapõgenikega.

Andmete analüüsis kasutas üliõpilane intervjuueeritavate tähistamiseks lühendit LK ja numbrilist tähistust vastavalt intervjuu läbiviimise järjekorrale. Intervjuueeritavatega

kohtumise alguses tutvustas lõputöö autor ennast ja palus luba vestluse salvestamiseks. Intervjuud salvestati helifailina mobiiltelefoni või veebikohtumise puhul läbi *Teamsi* või *Zoomi* keskkonna. Peale intervjuude läbi viimist autor transkribeeris helifailid *Microsoft Office* transkribeerimistööriista abil. Esialgse tekstidokumendi läbi vaatamisel autor kuulas uuesti intervjuusid ning parandas teksti. Seejärel salvestas tekstidokumendid *Microsoft Office Word* failina. Intervjuude keskmine pikkus oli 22 minutit.

Tabel 2. Ülevaade andmete kogumisest

Vastaja kood	Intervjuu kuupäev	Intervjuu viis	Intervjuu kestus
LK1	7.03.2024	Silmast-silma	20 minutit
LK2	19.03.2024	<i>Zoom</i>	22 minutit
LK3	20.03.2024	Silmast-silma	22 minutit
LK4	20.03.2024	Silmast-silma	18 minutit
LK5	04.04.2024	<i>Teams</i>	26 minutit
LK6	08.04.2024	<i>Teams</i>	25 minutit

Andmeanalüüsimetodiks kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi, mis võimaldab teksti sisust leida ja esile tõsta olulisi järeldusi (Sheppard, 2020, lk 289). Uurimistulemuste analüüsimisel ja vastajate arvamuste esile tõstmiseks esitatakse tulemuse analüüsi osas intervjuueeritavate tsitaate oluliste asjaolude rõhutamiseks ning parema ülevaate andmiseks vastajate mõtetest ja kogemustest.

2.2. Uuringu tulemuste analüüs

2.2.1. Lastekaitsespetsialistide kokkupuuted sõjapõgenikega

Intervjuu esimene osa keskendub lastekaitsespetsialisti tööstaažile, varasematele kokkupuudetele sõjapõgenikega ning peamistele takistustele, mis neil suhtluses sõjapõgenikega ette tuli.

Lastekaitsespetsialistide käest nende töökogemuse kohta uurides selgus, et intervjuueeritavate keskmine tööstaaž oli 5,9 aastat. Neist ühe (LK1) tööstaaž oli 15 aastat ning kõige väiksema tööstaažiga lastekaitsespetsialist oli erialal töötanud 1,5 aastat (LK4). Küsimus tööstaaži kohta pani ühe vastaja ohkama: „Oota ma mõtlen. Alates vist 2017. Ja kui me nüüd arvutame, siis ilmselt saab seitse aastat aga sellest kolm aastat ja kaheksa kuud olin lapsehoolduspuhkusel. Nii, et saab matemaatikat teha.“ (LK6) Sõjapõgenike teema lastekaitsevaldkonnas oli kõigi vastajate jaoks uus, kellelgi ei olnud

kokkupuuteid sõjapõgenikega enne Venemaa ja Ukraina vahelise konflikti algust. Üks vastajatest (LK4) sõnas: „Keegi oli meil küll siin. Ta ei olnud küll sõjapõgenik aga oli kolmandast riigist. Moldovast oli äkki.“

Põhiline põhjus, miks Ukraina sõjapõgenikud lastekaitse spetsialisti vaatevälja on sattunud, puudutavad saatjata alaealisi. Mitmed intervjuueeritavad tõid välja, et saatjata alaealised ja nendele eestkostja määramine olid peamised ülesanded, millega tuli esmajärgus tegeleda (LK2–LK4, LK6). Ühel intervjuueeritaval (LK1) tuli ette ka olukordi, kus oli vaja Ukraina sõjapõgenikuga koos poodi minna ning selgitada talle, kuidas poest kaupa osta. Samuti tõi respondent välja, et alguses helistati tihti ka õhtuti. „Mul oli üks naisterahvas. Ta oli linnas ära eksinud. Ja siis ma püüdsin teda kuidagi suunata, et mis bussi peale peab istuma, et ta koju tagasi saaks.“ (LK1). Mõned sõjapõgenikud vajasisid abi dokumentatsiooni vormistamisel ja toetuste taotlemisel (LK5). Kolm intervjuueeritavat (LK3–LK5) mainisid, et peale esmase kriisilukorra möödumist tulid esile pereprobleemid või vajadus otsida psühholoogilist abi. „Nüüd on pigem lastega koolikohustuse täitmise probleemid, käitumisprobleemid.“ (LK3)

Seoses Ukraina sõjapõgenike saabumisega tajusid peaaegu kõik respondendid töökoormuse kasvu (LK1–LK3, LK6). Põhilise põhjusena tuuakse välja keeleoskus. Ukraina sõjapõgenikega tegelemine oli peamiselt vene keelt kõnelevate spetsialistide töölaual. LK4 sõnul tajub ta töökoormuse kasvu pigem nüüd, kuna ukrainlastele mõeldud tugiprogrammid ja teenused on lõppenud ning osad pered ei tule iseseisvalt toime. LK5 ei tajunud töökoormuse kasvu, kuna tema piirkonda ei sattunud palju ukrainlasi ning juhtumite saabudes jagati need koos sotsiaaltöötajatega omavahel ära.

Erinevuseks Ukrainast pärit lastega seotud probleemides võrreldes Eesti lastega tuli intervjuudest välja kultuurilised erinevused ja teine kasvatustiil. LK1 tõi esile, et Ukraina perede jaoks on laste füüsiline karistamine tavapärane. Teised respondendid tõid peamise erinevusena välja keelebarjääri (LK2, LK3, LK5), sest nende hinnangul oli lastel raske harjuda eestikeelse koolikeskkonnaga ning sõpru leida. LK4 ja LK6 sõnul Ukraina ja Eesti lastega seotud probleemid ei erine, kuid probleemikäsitlus ja lahendused võivad olla teistsugused.

Kolme spetsialisti hinnangul on Ukraina sõjapõgenikest lapsevanemate koostöövalmidus olnud üleüldiselt väga hea (LK1, LK5, LK6). Probleemid on enamasti olnud seotud sõjatrauma ja lapsevanema emotsionaalse seisundiga seoses. Ühel vastajal sõjapõgenikest lapsevanematega kokkupuuteid ei ole olnud (LK2), kuna tema tegeles põhiliselt ainult ilma saatjata alaealistega. LK3 hinnangul oli koostöö lapsevanematega keeruline. Tema kogemusel olid lapsevanemad väga nõudlikud. Üks respondent sõnas, et lapsevanemad on hirmust koostööaltid, kuna nad on kuulnud, et lastekaitse võtab lapsi käest ära (LK4).

Peamiste takistustena toodi välja keelebarjäär ja venekeelsete spetsialistide puudus, näiteks logopeedid ja psühholoogid (LK1, LK3–LK6). LK4 rõhutas ka intervjuu lõpus, et kõlama jääks sõnum venekeelsete spetsialistide puudusest. „Kuhu iganes see info kandub, venekeelseid terapeute on vaja“ (LK4). LK2 hinnangul takistusi polnud. Tema kokkupuuted olid peamiselt ilma saatjata alaealistega ja ta kirjeldab neid kui väga tagasihoidlikke, vähenõudlikke ja kokkulepetest kinni pidavaid.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kõige suurem ajakulu lastekaitse spetsialistide jaoks oli saatjata alaealistele eestkoste taotlemine. Kokkupuuted Ukraina sõjapõgenikest lapsevanematega olid üldjuhul positiivsed ning väga suur takistus lastekaitse spetsialisti jaoks oli venekeelsete spetsialistide puudus.

2.2.2. Sõjapõgenike kohanemine ning koolitused ja tugi lastekaitse spetsialistidele

Selles intervjuu osas toob autor välja, kuidas on lastekaitse spetsialistide hinnangul sõjapõgenikud kohanenud Eesti ühiskonnaga. Samuti puudutab autor võimalikke koolitusi, mida lastekaitse spetsialistid on saanud või sooviksid saada ning milline on olnud toetus tööandjalt.

Enamus vastajatest leiavad, et Ukraina sõjapõgenikud on Eesti ühiskonnaga väga hästi kohanenud (LK1, LK2, LK5, LK6). LK3 vastas, et lapsevanemad on hästi kohanenud, aga lastel on keelebarjääri tõttu keeruline. Ühe respondendi (LK4) hinnangul sõltub see konkreetsest inimesest- kellel on kindel soov siia edasi jääda, need on ka hästi kohanenud. Samas selgub, et on ka neid sõjapõgenikke, kes on avaldanud soovi edasi liikuda teise Euroopa Liidu riiki (LK2) või hoopis tagasi Ukrainasse (LK3, LK4).

Uurides, milliseid koolitusi seoses Ukraina sõjapõgenikega on lastekaitespetsialistid saanud, olid vastused erinevad. LK6 sai koolituse seoses saatjata alaealistega ning oli veel paar spetsiifilist koolitust seoses ukrainlastega, kuid nendel ta ei osalenud. LK1 ja LK2 ei ole eraldi koolitusi saanud. LK3 sõnas, et koolitusgrupid täitusid kiiresti ning tal ei õnnestunud jaole saada. LK4 ütles, et on olnud erinevaid infopäevi, kuid otsustas ise neist mitte osa võtta. LK5 hinnangul ei näinud ta vajadust lisakoolitustele, kuna sisuliselt oli Ukraina sõjapõgenikuga klienditöö sama, mis Eesti kodanikuga.

LK3 ja LK4 toovad välja, et lastekaitespetsialistid vajaksid koolitust kultuuriliste erinevuste osas ning selles osas, kuidas sõjapõgenike koduriigis asjaajamine käib. Ühe vastaja sõnul vajaksid spetsialistid koolitust, kuidas sõjapõgenikke vaimse seisundi osas paremini toetada (LK1). Vastupidiselt arvab LK6, et tema ei sooviks saada eraldi koolitust sõjapõgenikega tegelemiseks, kuna see tekitab lisatöökohustust. Ta on valmis olema juhtumikorraldaja, kuid sõjapõgenike toetamine peaks tema hinnangul olema riiklikult korraldatud.

Tööandjalt said tuge või vähemalt oli võimalus tuge saada päris mitmel vastajal. Pooled vastajatest (LK2–LK4) tõid välja, et projektipõhiselt võeti tööle juhtumikorraldajad ja tugiisikud, kes tegelesid ainult Ukraina sõjapõgenikega ja see aitas vähendada lastekaitespetsialistide töökoormust. Ühe vastaja sõnul sai ta palju abi oma kohaliku omavalitsuse juristilt seoses kohtule avalduste esitamisega (LK5). LK6 sõnul said tema omavalitsuse sotsiaaltöötajad lisatasu toetuste vormistamise eest. Tema ise ei saanud, kuid tunneb, et ei olnudki vaja kuna tema koormus ei tõusnud nii suurel määral. LK1 tundis, et tööandja ei osanud teda alguses kuidagi aidata. Paari kuu möödudes korraldati koosolek ning jagati osad tööülesanded sotsiaaltöötajatele ning LK1 sai naasta oma tavapärase lastekaitsetöö juurde.

Intervjuu lõpus uuris autor, kas lastekaitespetsialistid soovivad veel midagi juurde lisada. LK1 soovis välja tuua, et laste vaimse tervise probleemid ja sõjatraumad hakkavad nüüd esile kerkima. „Üks lapsevanem pöördus kuu aega tagasi minu poole, et laps ei saa õhtuti magada. Kogu aeg peab tuli põlema ja tal on täitsa hirm.“ (LK1). LK3 hinnangul võiks olla rohkem võimalusi Ukraina lapsi huvitegevustesse suunata, kuna see hoiaks ära nende sattumise õigusrikkumistesse. LK4 peab oluliseks välja tuua, et venekeelseid tugiisikuid on vaja, kes oleksid toeks just tervele perele, mitte ainult lapsele. LK5 rõhutas, et

infoliikumine peab olema konkreetne ja täpne, kuna tema hinnangul kulus suur osa ajast ka sellele, et üles leida, kelle käest lisainfot küsida. Üks vastaja (LK6) soovitas teha ettepaneku riigile, et koolitada riiklikul tasemel inimesi, kes tegeleksid sõjapõgenikega, kuna kohalikel omavalitsustel on juba väga palju ülesandeid.

Nendest vastustest võib järeldada, et lastekaitse spetsialistide kogemused Ukraina sõjapõgenikega tegelemisel on olnud väga erinevad. Mingil määral mängib kindlasti rolli ka konkreetse omavalitsuse suurus ja asukoht. Intervjueeritavate vastustest jääb kõlama, et segadust oli alguses palju, kuid ajapikku loksus asjaajamine Ukraina sõjapõgenikega paika.

2.3. Arutelu, järeldused ja ettepanekud

Koduriigist lahkumise põhjuseid võib olla erinevaid, kuid sõjapõgenike jõudmine erinevatesse Euroopa riikidesse on kasvavas trendis (United Nations High Commissioner for Refugees, 2024). Seda kinnitavad ka uuringu käigus tehtud intervjuud. Nimelt oli intervjueeritavate hulgas näiteks 15-aastase töökogemusega lastekaitse spetsialist, kes ei olnud enne Venemaa ja Ukraina vahelise sõjalise konflikti algust kordagi kokku puutunud sõjapõgenikega.

Sambaraju ja Shrikant (2023, lk 1730) tõid oma analüüsis välja, et Ukraina põgenikud ei plaani pikaajaliselt Ukrainast eemal olla. Selles osas olid intervjueeritavate vastused erinevad. Lastekaitse spetsialistide kokkupuudetes on olnud sõjapõgenikke, kes tõesti soovivad naasta tagasi koduriiki, kuid on ka neid, kes soovivad liikuda või on juba liikunud edasi mõnda teise Euroopa riiki. Samuti oli selliseid sõjapõgenikke, kes soovivad Eestisse jääda ja on meie ühiskonda hästi integreerunud. Kuigi Andrews ja teised (2023, lk 6) leidsid oma uuringus, et veerand Ukraina sisserändajatest on kogenud diskrimineerimist, siis Pärnumaa lastekaitse spetsialistide kogemusel on kiusamist, mõnitamist ja norimist olnud pigem harvadel juhtudel ja sedagi laste vahel koolikeskkonnas ning olukorras, kus sõjapõgenikust laps on ise olnud algataja rollis.

Lastekaitse spetsialisti ja sõjapõgeniku omavahelist suhet mõjutab tugevalt sõjatrauma ja põgeniku vaimne seisund. Selle tõi välja Tembo (2022, lk 259) ning sama selgus ka autori läbi viidud intervjuudest. Ühe respondendi kogemusel oli sõjapõgenikuga suhtlemine

tema jaoks keeruline, kuna sõjapõgenik oli väga emotsionaalne. Põhjused, miks sõjapõgenikud satuvad lastekaitse spetsialisti vaatevälja, olid Eestisse saabunud põgenike puhul esmajärgus ilma saatjata alaealised. Critelli (2015, lk 878) kirjeldatud põhjused nagu puudulikud vanemlikud oskused ja koduvägivald tulid Pärnumaa lastekaitse spetsialistide sõnul esile pigem hilisemas faasis. Usaldamatus ja bürokraatia (Glazer, 2023, lk 16; Kraav *et al.*, 2023, lk 25) olid takistused, mis kerkisid sõjapõgenikel ka Eestis olles esile. Intervjueeritavate jutust tuli välja, et selgitustööd Eesti teenuste ja toetuste saamise ning taotlemise osas tuli teha palju.

Norras läbi viidud uuringus (Tembo, 2022, lk 260) tõid sõjapõgenikud välja, et tunnetavad lastekaitsetöötajate poolt eelarvamusi. Autori poolt läbi viidud uuringus see kinnitust ei leidnud. Küll aga tõid vastajad välja, et Ukraina sõjapõgenikud on oma kasvatustüübis rangemad ja võib ka öelda, et rohkem füüsilise karistamise poolt ning ei soovinud mõista Eesti riigis kehtivaid norme laste kasvatamise osas. Sõjapõgenike vajaduste tuvastamise osas ei tekkinud autori poolt intervjueeritud lastekaitse spetsialistidel raskusi vastupidiselt Rahmani (2023, lk 72) välja toodud järeldusele.

Raskused, millega Pärnumaa lastekaitse spetsialistid oma töös sõjapõgenikega kokku puutusid, ühtivad Finno-Velasquez ja Dettlaffi (2018, lk 734) välja toodud väljakutsetega. Keelebarjäär kerkis esile mitmes intervjuus, samuti sõjapõgenike teadmatus kättesaadavatest teenustest ja toetustest. Täiendavalt tuli autori läbi viidud intervjuudest ühe olulise takistusena välja venekeelsete spetsialistide, näiteks logopeed ja psühholoog, puudus Pärnumaal. Infopuuduse ning häbiga abi küsida (Lovato *et al.*, 2023, lk 7) Pärnumaa lastekaitse spetsialistid oma töös kokku ei puutunud.

Üliõpilase läbiviidud uuringus tajus töökoormuse kasvu enamuse küsitletutest. Sama tulemuseni jõudsid ka Beer ja teised (2021, lk 323) oma uuringus. Ühe vastaja jaoks oli koormus sedavõrd suur, et ta ei saanudki tegeleda oma igapäevase lastekaitsetööga. Töökoormuse kasv tuli enamasti selle arvelt, et Ukraina sõjapõgenikega seotud juhtumid olid tegelemiseks vene keelt kõnelevate spetsialistide käes ning nende hulk on väike. On rõõm tõdeda, et tööandjapoolset toetust tajusid mitmed uuringule vastajad, sest Posselti ja teiste (2020, lk 1661) hinnangul on see olulisel kohal, et põgenikega tegelev spetsialist õnnestuks oma töös.

Uuringu analüüsi käigus jõudis üliõpilane järeldusele, et üldjuhul on Ukraina sõjapõgenike peredel ja Eesti peredel mured sisult samad. Lisanduvad juurde sellised nüansid nagu keelebarjäär ja sõjatrauma tõttu tekkinud emotsionaalne seisund. Spetsialistide töökoormuse kasv oli mõistetav, kuna lühikese aja jooksul saabus palju sõjapõgenikke. Aja möödudes hajus ka töökoormus. Perede puhul, kes on otsustanud püsivalt Eestisse jääda, on murekohtadeks laste koolikohustuse mittetäitmine ja käitumisprobleemid, kuid need on samas vanuses Eesti laste puhul samuti põhilised põhjused lastekaitse spetsialisti vaatevälja sattumisel.

Uurimistulemuste kokkuvõttena teeb töö autor Pärnumaa omavalitsustele järgmised ettepanekud:

- Valmistada ette töökorralduslikud juhised, et lastekaitse spetsialistidel ja sotsiaaltöötajatel oleksid selged reeglid, kuidas oma tööd kriisiolukorras korraldada.
- Tegeleda enda omavalitsuse piires sõjapõgenike ja kohalike elanike integreerimisega, näiteks korraldades ühisüritusi ning pakkudes sõjapõgenikest lastele rohkem võimalusi huvitegevusest osa võtta.
- Koostada dokument, mis annaks Sotsiaalministeeriumile sisendit, millises osas vajaks omavalitsus rohkem riigipoolset tuge seoses sõjapõgenikega.

Kokkuvõttes võib öelda, et uuringu eesmärk täideti ja uurimisküsimus sai vastuse. Uuringust selgus, et peamisteks kitsaskohtadeks lastekaitse spetsialistide jaoks olid keelebarjäär, samuti sõjapõgenike teadmatus kättesaadavatest teenustest ja toetustest ning ühe olulise takistusena venekeelsete tugispetsialistide, näiteks logopeed ja psühholoog, puudus Pärnumaal. Autor leiab, et täiendavalt tuleks uurida Ukraina sõjapõgenikest laste koolikohustuse mittetäitmise põhjuseid, et ennetada nende võimalikku sattumist õigusrikkumistesse.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö teema kerkis esile kuna Venemaa ja Ukraina vahelise sõjalise konflikti tõttu saabusid Eestisse kümned tuhanded sõjapõgenikud. Põgenike hulgas oli palju lastega peresid, mistõttu võisid esile kerkida erinevad probleemid. Sõjapõgenikel võib olla raske abi küsida ning neil võivad olla teised sotsiaalsed normid ja laste kasvatamise meetodid. Eestil puuduvad varasemad kogemused nii suurel hulgal sõjapõgenikega tegelemise osas. Kanada näitel on vähemusrahvusest peredega tegelevad juhtumikorraldajad kokku puutunud usaldamatuse, probleemi eitamise, kultuuriliste erinevuste, keelebarjääri ning laste kasvatamise meetodite erinemisega võrreldes kohalike normidega.

Lõputöö teoreetilises osas toob autor välja põhilised põhjused, miks inimesed koduriigist lahkuvad ning kuidas on Venemaa ja Ukraina vaheline sõjaline konflikt mõjutanud Eestisse sisserännanute arvu. Selgus, et inimesed rändavad teise riiki näiteks turismi eesmärgil kuid ka vajadusest elada turvalisemas elukeskkonnas. Statistikaameti andmed näitavad, et Venemaa ja Ukraina vaheline sõjaline konflikt oluliselt suurendas Eestisse sisserännanute arvu. Samuti annab autor teooria osas ülevaate, milline on sõjapõgenike kogemus teistes Euroopa riikides ning milliste probleemidega on nad seal kokku puutunud. Teaduslikest allikatest ilmnes, et üldsuse arvamust sõjapõgenikest mõjutab meediaväljaannete kajastus kuid üldjoontes on Ukraina sõjapõgenikud vastu võetud positiivselt. Vaenulikku suhtumist on sõjapõgenikud kogenud venekeelse kogukonna poolt. Teooria viimases alapeatükis tuuakse välja, milles seisneb lastekaitse spetsialisti igapäevatöö ning millised on põhilised väljakutsed. Kõige olulisemad dokumendid lastekaitse spetsialisti jaoks on lastekaitse seadus ja lapse heaolu hindamise käsiraamat ning takistusteks võivad olla keelebarjäär, liigne töökoormus ja stress.

Selgitamaks välja, milliseid kitsaskohti on lastekaitse spetsialistid kogenud suheldes Ukraina sõjapõgenikega kasutati käesolevas lõputöös kvalitatiivset uurimismeetodit ja

poolstruktureeritud intervjuud. Intervjuu küsimused lähtusid teoriast ja uurimiseesmärgist. Intervjueeritavad olid Pärnumaa lastekaitsepspetsialistid, kes valiti ettekavatsetud valimi alusel lähtudes kriteeriumitest, et tööstaaž on vähemalt 1 aasta ning on olnud lastekaitsealaseid kokkupuuteid Ukraina sõjapõgenikega.

Uuringu tulemused näitasid, et varasemaid kokkupuuteid sõjapõgenikega ei olnud kellelgi vastajatest. Vene keelt kõnelevate lastekaitsepspetsialistide töökoormus suurenes märgatavalt ning põhiline tegevusvaldkond esimestel kuudel oli kohtule avalduste esitamine ilma saatjata alaealistele eestkostja määramiseks. Peamisteks takistusteks klienditöös osutasid keelebarjäär ja vene keelt kõnelevate spetsialistide (logopeed, psühholoog) puudus. Samuti tuli välja, et Ukraina sõjapõgenikest lapsevanemate laste kasvatamise stiil on rangem ja esineb laste füüsilist karistamist. Lastekaitsepspetsialisti ja sõjapõgeniku omavahelist koostööd mõjutasid lapsevanema vaimse tervise probleemid ning läbielatud kogemused.

Kokkuvõtlikult saab öelda, et käesolevas lõputöös seatud eesmärk täideti, sest uuringu tulemusel selgusid põhilised kitsaskohad, millega Pärnumaa lastekaitsepspetsialistid on kokku puutunud suheldes Ukraina sõjapõgenikega. Nende tulemuste põhjal oli autoril võimalik teha ettepanekuid Pärnumaa kohalikele omavalitsustele. Kuna ei ole teada, millal võib järgmine taoline kriis Eestisse jõuda, siis tuleks sama uuring läbi viia üle-eestiliselt. See võimaldaks teha järeldusi, kuidas korraldada sõjapõgenike toetamist riiklikul tasandil mitte ainult kohaliku omavalitsuse piires.

VIIDATUD ALLIKAD

- Andrews, J., Isański, J., Nowak, M., Sereda, V., Vacroux, A., & Vakhitova, H. (2023). Feminized forced migration: Ukrainian war refugees. *Women's Studies International Forum*, 99, Article 102756. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2023.102756>
- Beer, O. W. J., Phillips, R., & Quinn, C. R. (2021). Exploring stress, coping, and health outcomes among social workers. *European Journal of Social Work*, 24(2), 317–330. <https://doi.org/10.1080/13691457.2020.1751591>
- Brücker, H., Ette, A., Grabka, M. M., Kosyakova, Y., Niehues, W., Rother, N., Spiess, C. K., Zinn, S., Bujard, M., Silva, A. R. C., Decieux, J. P., Maddox, A., Milewski, N., Sauer, L., Schmitz, S., Schwanhäuser, S., Siegert, M., Steinhauer, H., & Tanis, K. (2023). Ukrainian Refugees in Germany: Evidence From a Large Representative Survey. *Comparative Population Studies*, 48, 395–425. <https://doi.org/10.12765/CPoS-2023-16>
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing Among Five Approaches*. SAGE Publications Ltd.
- Critelli, F. M. (2015). Parenting in a New Land: Specialized Services for Immigrant and Refugee Families in the USA. *Journal of International Migration and Integration*, 16(4), 871–890. <https://doi.org/10.1007/s12134-014-0359-z>
- Dufour, S., Lavergne, C., Gaudet, J., & Couture, D. (2016). Protecting visible minority children: Family–caseworker dynamics and protective authority intervention strategies. *Canadian Psychology*, 57(4), 356–364. <https://doi.org/10.1037/cap0000078>
- De Vries, C. E., & Hoffmann, I. (2022). *Under pressure The war in Ukraine and European public opinion*. Bertelsmann Stiftung. www.doi.org/10.11586/2022135
- Ehasoo, M., Märk, M., & Reinomägi, A. (2021). Lapsesõbraliku ühiskonna põhihooned. D. Kutsar (toim), *Lapsed Eesti Ühiskonnas* (lk 13–15). Õiguskantsleri Kantselei. <https://www.oiguskantsler.ee/et/ilmus-kogumik-lapsed-eesti-%C3%BC%hiskonnas>

- Falch-Eriksen, A., & Toros, K. (2022). Lapse õigus arvamust avaldada lastekaitse juhtumikorralduses. A. Falch-Eriksen & K. Toros (toim), *Lastekaitsetöö ja lapse osalusõigus* (lk 6–19). Centre for Advanced Research on Integrity, Rights and Inclusion of the Child. <https://care-iric.org/wp-content/uploads/2022/10/download-HERE.pdf>
- Finno-Velasquez, M., & Dettlaff, A. J. (2018). Challenges to family unity and opportunities for promoting child welfare in an increasingly punitive immigration landscape. *Advances in Social Work, 18*(3), 728–744. <https://doi.org/10.18060/21716>
- Flick, U. (2009). *An introduction to qualitative research* (4th ed.). SAGE Publications Ltd
- Glazer, D. (2023). An experience beyond words: Trauma-informed ideas for Child and Adolescent services supporting Ukrainian refugees. *Clinical Child Psychology and Psychiatry, 28*(1), 15–20. <https://doi.org/10.1177/13591045221133770>
- Goodman, S., Sirriyeh, A., & McMahon, S. (2017). The evolving (re)categorisations of refugees throughout the “refugee/migrant crisis”. *Journal of Community & Applied Social Psychology, 27*(2), 105–114. <https://doi.org/10.1002/casp.2302>
- Haridus- ja Teadusministeerium. (2024, 8. jaanuar). *Ukraina sõjapõgenikud Eesti haridussüsteemis* [andmebaas]. <https://www.haridussilm.ee/ee/paevakajaline/ukraina/ukraina-oppijad-eesti-hariduses>
- International Organization for Migration. (n.d.). *Key migration terms*. <https://www.iom.int/key-migration-terms>
- Kraav S.-L., Joubert, N., Anis, M., Anand, J., Malin, M., Karukivi, M., & Tolmunen, T. (2023). Scoping review on mental health and child protective services of migrated and refugee children and youth. *Psychiatria Fennica, 54*, 14–33. https://www.psykiatritutkimussaatio.fi/wp-content/uploads/2023/10/Psychiatria_Fennica-2023-Kraav.pdf
- Lapse õiguste konventsioon. (1996). *Riigi Teataja II*, 16, 56. <https://www.riigiteataja.ee/akt/24016>
- Lastekaitseeadus. (2014). *Riigi Teataja I*, 06.12.2014, 1; *Riigi Teataja I*, 06.01.2023, 15. <https://www.riigiteataja.ee/akt/LasteKS>
- Lovato, K. K., Finno-Velasquez, M., Sepp, S., Ramirez, J. J., Hernandez-Mekonnen, R., & Mendoza, V. (2023). Working With Immigrants Who Are Child Welfare Involved:

- Promoting Innovative Collaborations and Systems Involvement During a Public Health Crisis. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 1-15. <https://doi.org/10.1177/10443894231200915>
- Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. (2022). *Turismistrateegia 2022–2025 it's about time*. https://static.visitestonia.com/docs/3814060_turismistrateegia2022-202531.03
- McAuliffe, M., & Ruhs, M. (2017). *World Migration Report 2018*. International Organization for Migration. <http://bit.ly/3Gx3kNX>
- Näre, L., Abdelhady, D., & Irastorza, N. (2022). What Can We Learn from the Reception of Ukrainian Refugees? *Nordic Journal of Migration Research*, 12(3), 255–258. <https://doi.org/10.33134/njmr.620>
- Politsei- ja Piirivalveamet. (2024, 10. mai). *Ajutise ja rahvusvahelise kaitse taotlejate arv*. <https://www.politsei.ee/et/ajutise-ja-rahvusvahelise-kaitse-taotlejate-arv>
- Posselt, M., Baker, A., Deans, C., & Procter, N. (2020). Fostering mental health and well-being among workers who support refugees and asylum seekers in the Australian context. *Health and Social Care in the Community*, 28(5), 1658–1670. <https://doi.org/10.1111/hsc.12991>
- Rahman, Md H. (2023). *Ukrainian refugees' family integration into Slovak society: Socioeconomic and cultural dimension* [Master's thesis, ISCTE – University Institute of Lisbon]. Iscte Repository. <http://hdl.handle.net/10071/29112>
- Sambaraju, R., & Shrikant, N. (2023). 'All of a sudden for no reason they've been displaced': Constructing the 'contingent refugee' in early media reports on the Ukrainian refugees. *British Journal of Social Psychology*, 62(4), 1715–1732. <https://doi.org/10.1111/bjso.12652>
- Sheppard, V. (2020). *Research Methods for the Social Sciences: An Introduction*. Pressbooks. <https://pressbooks.bccampus.ca/jibcresearchmethods/>
- Sime, D., & Fox, R. (2015). Home abroad: Eastern European children's family and peer relationships after migration. *Childhood*, 22(3), 377–393. <https://doi.org/10.1177/0907568214543199>
- Sotsiaalkindlustusamet. (2023). *Lapse heaolu hindamise käsiraamat*. <https://www.lasteabi.ee/et/kasiraamat>

- Sotsiaalministeerium. (2023a). *Heaolu arengukava 2023–2030*.
<https://www.sm.ee/media/2900/download>
- Sotsiaalministeerium. (2023b). *Heaolu arengukava 2023–2030 lisa*.
<https://www.sm.ee/heaolu-arengukava-2023-2030#heaolu-arengukava-20>
- Statistikaamet. (2024a, 14. mai). *RVR03: Ränne soo, vanuserühma ja rände liigi järgi* [andmebaas]. https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvastik__rahvastikusundmused__ranne/RVR03
- Statistikaamet. (2024b, 14. mai). *RV0222U: Rahvastik soo, rahvuse ja maakonna järgi* [andmebaas]. https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvastik__rahvastikunaitajad-ja-koosseis__rahvaarv-ja-rahvastiku-koosseis/RV0222U
- Synowiec, A. (2022). Barriers of Cultural Adaptation in the Context of the Influx of Ukrainian War Refugees to Poland. *Scientific Papers of Silesian University of Technology – Organization & Management Series*, (165), 371–381. <https://doi.org/10.29119/1641-3466.2022.165.26>
- Tembo, M. J., Studsrød, I., & Young, S. (2021). Governing the family: immigrant parents' perceptions of the controlling power of the Norwegian welfare system. *European Journal of Social Work*, 24(3), 492–503. <https://doi.org/10.1080/13691457.2020.1738349>
- Tembo, M. J. (2022). Navigating emotions in child welfare: Immigrant parents' experiences and perceptions of involvement with child welfare services in Norway. *International Social Work*, 65(2), 254–267. <https://doi.org/10.1177/0020872819897770>
- Tymczuk, A. (2013). The morality of transnationalism: children of Ukrainian labor migrants write about migration, homeland and abroad. *Children's Geographies*, 11(4), 490–503. <https://doi.org/10.1080/14733285.2013.812310>
- United Nations High Commissioner for Refugees. (2024, April 19). *Ukraine Refugee Situation* [Database]. <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine>

Lisa 1. Intervjuu kava

Küsimus lastekaitespetsialistile	Allikas
1. Kui kaua olete töötanud lastekaitsepetsialistina?	Ettekatsetud valimi määratlemiseks vajalik küsimus
2. Mil määral olite oma töös kokku puutunud sõjapõgenikega enne Venemaa – Ukraina konflikti algust 2022.aastal?	Ettekatsetud valimi määratlemiseks vajalik küsimus
3. Millistel põhjustel on Ukraina sõjapõgenikud sattunud Teie vaatevälja?	Critelli, 2015
4. Kuidas erinevad Ukrainast pärit lastega seotud mured kohalikest?	Lastekaitseadus, 2014
5. Milline on Ukraina sõjapõgenikest lapsevanemate koostöövalmidus Teie hinnangul?	Tembo, 2022; Tembo <i>et al.</i> , 2021
6. Milliste takistustega tuli Teil silmitsi seista suheldes Ukraina sõjapõgenikega?	Finno-Velasquez & Dettlaff, 2018; Lovato <i>et al.</i> , 2023
7. Kuidas on Ukraina sõjapõgenikud kohanenud Eesti ühiskonnaga Teie hinnangul?	Synowiec, 2022
8. Milliseid koolitusi olete saanud mõistmaks paremini Ukraina sõjapõgenike vajadusi?	Rahman, 2023
9. Mil määral on Ukraina sõjapõgenike saabumine mõjutanud Teie töökoormust?	Beer <i>et al.</i> , 2021
10. Millist tuge või abi olete oma tööandjalt saanud seoses suurenenud töökoormusega?	Posselt <i>et al.</i> , 2020
11. Millist koolitust või tuge vajaksid lastekaitsepetsialistid hoidmaks oma töörõõmu ja pakkumaks tõhusamat abi sõjapõgenikele?	Posselt <i>et al.</i> , 2020

SUMMARY

UKRAINIAN WAR REFUGEES IN THE DAY TO DAY WORKLIFE OF CHILD PROTECTION OFFICIALS IN PÄRNUMAA MUNICIPALITY

Geiu Vahtra

The military conflict between Russia and Ukraine resulted in tens of thousands of war refugees arriving in Estonia. Among the refugees were many families with children, potentially leading to various challenges. It may be difficult for war refugees to seek help, and they may have different social norms and methods of raising children. Estonia lacks previous experience in dealing with such a large number of war refugees. Drawing on the example of Canada, case managers working with minority families have encountered issues such as distrust, denial of problems, cultural differences, language barriers, and differences in child-rearing methods compared to local norms.

The reasons why people leave their home country is mainly tourism but also the need to live in a safer environment. Data from Statistics Estonia shows that the military conflict between Russia and Ukraine significantly increased the number of immigrants to Estonia. Additionally, scientific sources from other countries indicate that public opinion about war refugees is influenced by media coverage. Overall, Ukrainian war refugees have been positively received. In other countries war refugees have reported hostility from the Russian-speaking community. Some obstacles in the daily worklife of a child protection official may include language barriers, excessive workload, and stress.

Thus, the research problem of this thesis was the hindering impact of cultural and social norms of war refugees arriving in the host country on the effectiveness of child protection work. The aim of this study was to identify the difficulties child protection officials have experienced in communicating with Ukrainian war refugees. This research also provided

proposals to the local municipalities of Pärnumaa to promote the integration of war refugees into society.

Therefore, this study sought to answer the following research question:

- What challenges do child protection officials encounter when working with Ukrainian war refugees?

The study used a qualitative research method and semi-structured interviews were conducted among the child protection officials of Pärnumaa municipalities. The interview questions were based on the theory and research objectives. The interviewees were selected based on predetermined criteria that their work experience is at least 1 year and they have had encounters with Ukrainian war refugees.

The results of the study showed that none of the respondents had previous encounters with war refugees. The workload of Russian-speaking child protection officials increased significantly, and the main activity in the first few months was submitting applications to court for the appointment of a guardian for unaccompanied minors. The main obstacles in working with Ukrainian war refugees were language barriers and the lack of Russian-speaking specialists (speech therapist, psychologist). It also emerged that Ukrainian war refugee parents have a stricter parenting style and resort to physical punishment of children. The cooperation between child protection officials and war refugees was influenced by the parent's mental health problems and past experiences.

Based on these results, the author was able to make proposals to the local municipalities of Pärnumaa. Firstly, preparing operational guidelines to ensure that child protection officials and social workers have clear rules on how to organize their work in crisis situations. Secondly, organizing collective events with war refugees and local people and providing war refugee children with more opportunities to participate in extracurricular activities. Lastly, providing input to the Ministry of Social Affairs on areas where municipalities would need more support from the government regarding war refugees.

The results in this research highlight the need for a nationwide study on this topic so that conclusions can be drawn on how to organize support for war refugees at a national level, not just within local municipalities.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Geiu Vahtra,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Ukraina sõjapõgenikud lastekaitse spetsialisti argipäevad Pärnumaa näitel“, mille juhendaja on Valter Parve, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Geiu Vahtra

17.05.2024